

Botos Katalin:

## **Házam és hazám. A hagyományról**

Ház, haza, család, otthon... Ház- házasság... Aki megnősül vagy férjhez megy, *házasságot* köt. Vajon a házasság valóban jelent *házat is*? A régi világban – tanúsítja ezt a népi építészet – a falusi portákon volt *kis ház – nagy ház*. A fiatal házasok mentek a kis házba. Aztán helycsere következett be. Idős korban az öregek laktak ott, a még aktív korúak pedig, a gyerekekkel, a nagy házban.

Aki házasságot köt, még nem alapított családot. Ha megszületik a gyerek, azt mondják vidéken, *családja lett*... Hány családot van? –kérdezik tán még ma is. Kettő? Három? Bár lehet, hogy napjainkra kikopott ez a kifejezés. A házaspárból a gyerekekkel, gyerekekkel válik család. Akinek érthetően, önálló lakóterre lenne szüksége. Házra. Mennyi nyomorúságnak forrása, amikor anyós-após házába kell költöznie az új asszonynak, adott esetben, a férjnek. Sok súrlódás forrásává válik. Nálunk négy generáció élt együtt, viszonylag békében. Csak évtizedek múlva vallotta be a férjem, milyen nehéz volt elviselnie a konyhában is cigarettázó anyósát... „Nem szerettem a spenótot cigarettahamuval”.

Ma már többnyire albérletet jelent a külön költözés. Nagyon nehéz saját otthonra szert tenni. Pedig az önállósulás vágya erős a fiatalokban. Érthető ez. De a tolerancia sokkal kevesebb a mai társadalomban. Ennek egyik oka, hogy későn köttetnek meg a házasságok. Amikor kiforrott személyiségeknek kell egymáshoz illeszkedniük, az összecsiszolóadás nem kevés konfliktussal jár. Még a külön lakás sem biztosítja a harmonikus együttlétet. A férj is, feleség is dolgozik. A munkahelyeiken többen vannak együtt másnemű társakkal, mint otthon. S ha van ott egy vonzó személy... nagy a kísértés. Bent is esznek többnyire, a munkahelyen. Tehát, még az asztal se tartja össze nap-mint nap a házaspárokat. Marad az ágy.

Meg a gyerek, ha születik. De olyan kevés utód van. Döntés kérdése, hogy vállalnak-e a párok gyermeket, és hányat. És, hogy valóban *ketten* vállalják-e, vagy inkább csak a női ösztön, az anyaság vágya működik. Sok a házasságon kívül született, s az egyedülállók által nevelt gyerek, ami erre enged következtetni. Utóbbiban persze benne van a számos válás is. Korunk nem kedvez az elkötelezettségnek, az áldozathozatal vállalásának. Mert nyilvánvaló, hogy mára a gyerek bizonyos mértékig akadálya az un. önmegvalósításnak, ami a női nemre is kiterjedt. Nem elég már, hogy nagyszerű önmegvalósítás az anyai hivatás; a nő szakmai

pályára is vágyik. Ez szándék is, meg kényszer is. Ha nem lehet biztos valaki a házasság életre szóló intézményében, gondoskodnia kell magáról, arra az esetre, ha egyedül maradna. Egyébként sincs is szükség egy életen át az anyai törődésre, különösen, ha kevés gyerek; és hát akkor mihez kezdjen otthon, magában egy feleség? Amikor minden társadalmilag megszervezett, főzés, mosás, gyermekfelügyelet. A férfiaknak meg ma már nem egyedül a házasság kínál keretet ösztönéletük kiélésére. Ezért gyakran lerázzák maguktól a házasság nyűgét, a gyermek koloncát. Eredménye: a sok csonka család, az egyedül nevelt – és ennek eredményeként mindenképpen torzulásokat megtapasztaló – gyermek.<sup>1</sup> A torzulás azt jelenti, hogy nem kap *apa-példát*; az anya kell, hogy legyen az apa is. Ez torzítóan hat a nőre; ráadásul, túlságosan „*agyon van szeretve*” a gyerek – ez torzítóan hat rá is. A közösségben nehezen alkalmazkodik másokhoz, nevelhetetlen, fegyelmezetlen. Azt hiszi, neki minden jár. Amikor rájön, hogy nem így van, csalódott, frusztrált, gyakran boldogtalan lesz. Kinek jó ez így?

A család beépül egy szélesebb nagycsaládba. Ezek szövődéke a nemzet. Ha megszűnnek a családok: mi tartja meg a nemzetet? Egyik legkedvesebb filmem az ausztrál „Az én házam az én váram”. Világosan megfogalmazza, hogy olesó telken épült, összebarkácsolt háza *nem lakás, hanem otthon*; amelybe beleépült egész élete.

Ez fontos gondolat. Hogy az otthon idődimenzióban is értelmezendő. Ha a benne lévő tárgyakhoz nem kötnek *emlékek*, nem lesz igazán otthonos. Csak lakás marad. Az életünk „műve” egyfajta otthon-építés. Megélve az idős kort, visszagondolunk a pillanatokra, amikor benne vidám és szomorú események történtek. Az otthon: életünk foglalata. Éppen ezért szomorú jelenkori valóság, hogy többnyire egy kórház elkülönítőjében fejezzük be életünket, s nem ott, ahol szeretett tárgyaink és embereink körülvesznek bennünket, hogy még egy utolsó pillantással elraktározhassuk magunkban e sok kincset.

A haza sem térbeli fogalom csupán. A haza az azonos identitással bíró emberek közössége, és ez az azonosság átível téren és időn. Ezért végtelen fontos a hagyományok tisztelete. A legendáknak, mítoszoknak mindig van igazság-magva. Sokszor nagyobb, mint a gondosan megírt könyveknek. Utóbbiakat az értelmiség írja, olykor nem kellő, általánosítható tényismeret alapján, s többnyire befolyásolva az uralkodó hatalmi viszonyoktól... Az un. nép

---

<sup>1</sup> Konrad Lorenz: Akit kisgyermek korában nem egy szerető szülőpár nevelt fel, abból sohasem lesz egészséges lelkű felnőtt.

azonban b<sup>2</sup>ölcs. Nem mindig és mindenben, nem szabad idealizálni. De van érzéke az örök igazságokhoz, mély érzelmekhez.

Chesterton ezt írta 1908-ban: „*A legendát rendszerint a falu népének többsége szerzi, szóval azok az emberek, akik épelméjűek. A könyvet rendszerint a falunak az az egyetlen embere írja, aki bolond*”. (Kicsit erős megfogalmazás az értelmiségről, de van benne valami...)

Ezért kell nekünk az otthont és a hazát a történelemből, a történelemből, a mondákból felépítenünk és megőriznünk. Ha ezt nem tesszük, elveszítünk mindent. A haza és az önazonosság megmarad még a szétszórattatásban is. Ha őrized rendületlenül a hagyományaidat: ki vagy, honnan jöttél. Ki az Istened, mi a hited, amelyhez jobban ragaszkodsz, mint evilági javaidhoz. Utóbbiakat itt hagyod, ha meghalsz. A hited igazságai azonban holtod után is veled maradnak.

A tradíció nem holmi antidemokratikus csökevény. Ismét Chestertonhoz fordulok:

*„A tradíciót úgy is meghatározhatjuk, hogy az nem egyéb, mint a választójog kiterjesztése. A tradíció annyit jelent, hogy megadjuk a választójogot a legmélyebbre szorult társadalmi osztálynak: az őseinknek. Ez a halottak demokráciája. A tradíció nem hajlandó alávetni magát annak a csekély számú és pökhendi oligarchiának, mely azokból áll, akik a véletlen szerencse folytán még itt vannak közöttünk. Minden demokrata tiltakozik az ellen, hogy valakit megfosszanak a jogaitól csak azért, mert a sors úgy hozta, hogy megszületett; a tradíció viszont tiltakozik az ellen, hogy az embert megfosszák jogaitól csak azért, mert a sors úgy hozta, hogy már meghalt.*

*A demokrácia azt tanítja nekünk, hogy ne mellőzzük a jó emberek véleményét, még akkor sem, ha az illető az inasunk; a tradíció azt kéri tőlünk, hogy ne mellőzzük a jó ember véleményét, még akkor sem, ha az illető csak az apánk. Én magam semmiképp sem tudom elválasztani egymástól a demokrácia és a tradíció gondolatát; számomra nyilvánvaló, hogy a kettő egy és ugyanaz. Gyűléseinken ott lesznek a halottak is. Az ókori görögök kővel szavaztak; ők majd sírkővel fognak szavazni. Egészen szabályszerű és hivatalos eljárás, mert a legtöbb sírkövön, csakúgy, mint a legtöbb szavazócédulán, rajta van a kereszt.*”<sup>3</sup>

Megkerestem az „identitás” fogalom meghatározását: „Az identitás én-azonosság, önmeghatározás szerepeken, magatartásformákon, értékrendszeren keresztül, mely a ’teljes én’ érzésével társul. A személyiségfejlődés eredménye, a szocializáció eredménye, az emberi

---

<sup>2</sup> Chesterton: Hagyomány és demokrácia, 1908.

<sup>3</sup> Uott.

kölcsönhatások során jön létre.” Szocializálódni csak időben lehet. Ezért kell ismernünk gyökereinket, múltunkat, történelmünket.

„Mélységes mély a múltnak kútja...” Ezekkel a szavakkal kezdődik Thomas Mann: József és testvérei c. könyve. S így ír annak első részében:

„Mert a múlt van, mindig van, bárha a népi szólás így mondja: egyszer volt. Így szól a mítosz, mely csak köntöse a titoknak, de a titok ünneplőruhája az ünnep, a visszatérő, amely áthidalja az időalakokat, és a nép értelme számára jelenné teszi a múltat és a jövőt. Csoda-e, hogy az ünnepben mindig fölpezseg az emberi, és a szokás megszenteli zabolátlan kicsapongását, mert élet és halál ismernek egymásra benne? Mesemondás ünnepe, te vagy az élettitok ünneplőruhája, mert te teremtesz időtlenséget a nép értelme számára, és te varázsolod föl a mítoszt, hogy az élő jelenben játszódjék újra!”

Thomas Mann: Jákob történetei. Sárközi György fordítása

Csongrád, 2024. március